

TEMPUS EDAX RERUM,

aneb o minulosti a současnosti vojvodovských Čechů

Vladimir Penčev

Dnes je již málo známá skutečnost, že v severozápadním Bulharsku déle než půl století existovala – poměrně lidnatá – obec s českými obyvateli.¹ Úloha české imigrace v letech po Osvobození Bulharska (1878), jejímž cílem bylo napomoci rozvoji bulharské vědy, kultury, vzdělání, ekonomiky, politiky a vůbec bulharského státu, je dobře známá.² Stejně nepochybné však je, že podobný zájem se doposud vyhýbá obci Vojvodovo na Orjachovsku a jejím obyvatelům.³ Nejde zde jen o vědeckou registraci faktů, ale i o společnou paměťovou stopu, která charakteristickým způsobem poznamenala

¹ Text byl publikován ve sborníku *Čechi v Bǎlgaria – istorija i tipologija na edna civilizatorska rolja. Část vtorá*, Sofia 1996, s. 51–73 [pozn. překl./].

² Podrobněji viz Penčev, V.: *Dnevnik na edin Čech v Bǎlgaria*. In: *Čechi v Bǎlgaria – istorija a tipologija na edna civilizatorska rolja*, Sofia 1995, s. 62–63. Viz též např.: *Dějiny československo-bulharských vztahů*, Praha 1980.

³ Viz Penčev, V.: *Folklorní materiály obce Vojvodovo, okres Vraca*. In: *Archiv Folkloristického institutu Bulharské akademie věd*, Sign. Alf, č. 192 s. 212; Penčev, V.: *Některé problémy adaptace českých usilenců v severozápadním Bulharsku*. In: *Vtori meždunaroden kongres po bǎlgaristika*. Spisy. Sv. 15. Sofie 1988, s. 480–492. Varianta tohoto textu se nalézá též in: *Alf*, č. 90, s. 1–26. Jinak si v této otázce stojí výzkumy ze strany Čechů (což je ovšem logické). Viz např. Auerhan, J.: *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha 1918, s. 70–96; Auerhan, J. – Turčin, R.: *Přehled československých zahraničních menšin a krajaňských aglomerací*. In: *Krajané v cizině a jejich styky s domovem*. Praha 1930, s. 23; Klíma, S.: *Češi a Slováci za hranicemi*. Praha 1925, s. 12–20; Michalko, J.: *Naši v Bulharsku*. Myjava 1936, s. 50–61, 244–257; Vanculík, J.: *Bulharští Češi a jejich reemigrace v letech 1949–1950*. *Český lid*, 70, 1983, č. 4, s. 82–85; Heroldová, I.: *Vystěhovalectví z českých zemí*. (Balkán. II. Rumunsko, Bulharsko). *Český lid*, 70, 1990, č. 2, s. 82–83; Viz též: *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku, 1868*. Sofie 1929, s. 221–224. (Nověji viz též: Nešpor, Z. R., Hornofová, M., Jakoubek, M.: *Čeští nekatolíci v rumunském Banátu. Část první – Počátky Svaté Heleny*. *Lidé města*, 1999, č. 2, s. 66–88; Tíž: *Čeští nekatolíci v rumunském Banátu. Část druhá – Rozkol na Svaté Heleně a další náboženský vývoj obce*. *Lidé města*, 2000, č. 4, s. 112–141; Tíž: *Čeští nekatolíci v rumunském Banátu. Část třetí – Vojvodovo, obec denominačního typu*. *Lidé města*, 2001, č. 5, s. 62–86. ; Část čtvrtá – v tisku; Jakoubek, M., Nešpor, Z. R.: *Poslední Čech v zapomenuté české vesnici*. *Cargo*, 2000, č. 3, 4, s. 220–227 [pozn. překl./].

místní bulharské regionální vědomí a nakonec byla jako zlomek bulharského ducha přenesena na tisíce kilometrů. V této souvislosti mne napadá jedna příhoda, která se mi stala před několika lety, když jsem se skupinou českých a bulharských kolegů zkoumal bulharskou etnickou komunitu v českých zemích⁴. Hledali jsme tehdy bulharské zahrádky na největším pražském trhu v Holešovicích, když jsem byl upozorněn na jeden pavilon, jehož majitelkou byla Bulharka. Vyhledal jsem ji a po krátkém rozhovoru se ukázalo, že „Bulharka“ je Češka z Vojvodova. Tehdy jsem se osobně přesvědčil o tvrzení českých badatelů, že místní společenství reemigrantů z Bulharska sebe samo pojímá spíše jako „cizí“, než jako „zdejší“.⁵

I. Omne principum difficile aneb O formování české etnodiaspory v severozápadním Bulharsku

Je přirozené, že každý začátek je těžký, což je zřetelně vidět na historii českého osidlování naší země.⁶ Imigranti u nás jsou potomky Čechů, kteří se již ve 20. letech 19. století přistěhovali do Sv. Heleny v rumunském Banátu. Banátská vesnice byla založena třiceti evangelickými rodinami, které sem dorazily z Čáslavska a Českosbrodska v rámci kolonizace jihovýchodních provincií Rakousko-Uherské monarchie, k níž tehdy tato oblast náležela. V té době se zformoval pás „hraničních usedlostí“ na tzv. Vojenské hranici mezi Rakouskem a Osmanskou říší, z nichž několik bylo českých.⁷ Později – během roku 1847 – se do Sv. Heleny přestěhovalo ještě zhruba 20 rodin českých katolíků z jiné banátské vesnice Elizabetföld, díky

⁴ Viz Pobratim : *Bálgari po češkite zemi*. Sofie 1995.

⁵ K této otázce viz např. Heroldová, I.: Národopisná problematika novoosídlenecského pohraničí. *Český lid*, 1978, 65, č. 3; Heroldová, I.: Novoosídlenecská vesnice. *Český lid*, 1984, 71, č. 4; Večerková, E.: Svatební obřad bulharských Čechů a jeho proměny v jihomoravském pohraničí. In: *Časopis moravského muzea. Vědy společenské*. 1983, sv. 68, Brno, s. 251–254. A další. Těž Penčev, V.: Az i toj – Obrazat na „drugija“ u balgatskite češi a češkite balgari. In: *Práce z dějin slavistiky*. Praha 1996; Penčev, V.: Češkite bálgari – „svoi“ i „čuždi“ sred „svoi“ i „čuždi“. In: *Bálgarite v sredna i iztočna Evropa*. Sofie 1995, s. 155–160.

⁶ K této otázce viz literaturu citovanou v pozn. č. 2. Údaje byly doplněny i terénním výzkumem provedeném v červenci roku 1984. Hlavními informátory byly: *Josif Josifov Koprivov* [podle tehdejších bulharských zákonů měli všichni občané Bulharska v úředních dokumentech tři jména – po křestním jménu navíc jméno po otci, tzv. baštino ime, a v mužském rodě příjmení končící na „ov“; v české transkripci by bylo: Josef Kopriva. Pozn. překl.] nar. 1916 ve Vojvodovu, Orjachovsko, vzdělání – II. třída, zemědělec (t.č. v důchodu), zápis ze dne 2. – 4. 7. roku 1984; *Marin Todorov Postalkov* nar. 1913 v obci Skravena, Botevgradsko, od roku 1921 trvale ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, sýrař – salašník. Zápis ze dne 28. – 29. 1. roku 1996; *Neco Petkov Necov*, nar. 1897 v obci Ljuti dol, Vračansko, od r. 1928 trvale ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, zemědělec (t.č. v důchodu).

⁷ Mezi ně patřily zejména české vesnice. Viz Jech, J., Secká, M., Scheufler, V., Skalníková, O.: *České vesnice v rumunském Banátu*. Praha 1992, s. 9. /pozn. překl./

čemuž se vytvořilo vesnické společenství, jehož charakteristickým rysem byla konfesní rozmanitost, existence různých kostelů a škol a dodržování endogamie. Tento fakt záměrně zdůrazňuji, protože – v kombinaci s těžkými životními podmínkami v Banátu – byl příčinou příchodu českých osídlenců do Bulharska. Někdy na začátku 90. let 19. století vznikla uprostřed místního převážně evangelického obyvatelstva skupina „Svobodných reformovaných evangelíků,“ kteří se odlišovali výrazně asketickým způsobem života. Právě oni se rozhodli vesnici opustit. A vzhledem k tomu, že šlo o dobu hromadných emigračních pohybů v Banátu (mj. i do Ameriky), záleželo jen na výběru místa.⁸ A právě tehdy již noviny a loďkaři na Dunaji roznášeli zprávu o tom, že v Bulharsku byl roku 1880 přijat zákon o osídlování neobydlené půdy. Existují rovněž doklady (ještě z roku 1884) o Slovácích z Banátu, Bačky, Sremu a Sedmihradska, kteří přesídlili do úrodné plevenské oblasti. Je proto pochopitelné, že se v roce 1896 pětičlenná česká delegace spojila s příslušnými bulharskými orgány a žádala na nich půdu k osídlení. Stát odpověděl kladně. Jednak vzhledem k výše zmíněnému zákonu, a také vzhledem k faktu, že se spolu s Čechy zpět do vlasti vracely i velké skupiny banátských Bulharů. Během května 1897 vyplulo asi 20 až 25 českých rodin na vorech po Dunaji a po šesti dnech plavby přistálo v Nikopoli. Odtamtud se čeští kolonisté přemístili do Slováky osídlené vsi Mrtvica (dnes Podem) na Plevensku, kde dva měsíce pobývali dokud se nevyřídily formality spojené s jejich usídlením. Na základě rozhodnutí jim byla přidělena neobydlená půda (Suvat) nedaleko obce Asenovo na Plevensku, která se nazývala „Křiva Bara“. Avšak obyvatelé okolních vsí nesouhlasili, aby byl pro Čechy odebrán výměr, a tak zde přistěhovalci strávili pouze několik měsíců, dokud jim nebylo určeno jiné místo k osídlení. Stát jim vymezil Sasek poblíž vsi Gostilja nedaleko městečka Kneža, ale protože již začala zima, byli nuceni setrvat ve vsi obývané paulikiány. Během léta 1898⁹ se po Dunaji do Bulharska vypravila nová skupina 20–30 českých rodin. Přistála v Orjachovu a vydala se přímo k Saseku. Někteří podél řeky, druzí vlakem, další na koňských povozech. Avšak ani v nové lokalitě nebyly životní podmínky dobré. Nejvíce problémů osídlencům činila špatná voda, která přivodila malárii. Ale i přesto se brzy objevily první zemljanky a hospodářská stavení. Obec se brzy začala formovat, avšak nebylo jí souzeno dlouhé trvání. Během roku 1899 – po několika předchozích konfliktech –

⁸ Podrobněji viz Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 45–46.

⁹ Podle N. Petkova skupina odešla na podzim roku 1897, přezimovala v Gostilji a se zhyblými se vypravila k Saseku v létě roku 1898. Viz AIF, č. 195, s. 30.

vpadli Bulhaři ze sousedních vesnic – zejména ze vsi Dolní Lukovit – do Saseku s důvodem, že jim je zabírána jejich země. Zbořili zemljanky a stavení, zasypali studny a Čechy odsud vyhnali. Část přesídlenců (18 rodin) se zděšena z toho, co se stalo, vydala na cestu zpět do Banátu. Ostatním, ke kterým se připojilo 18 slovenských rodin z Mrtvice, stát nabídl k osídlení půdu okolo vesnic Gorni a Dolni Vadim na Orjachovsku. Komise sestavená z českých a bulharských představitelů nabídku odmítla a přijala následující návrh, jímž bylo místo zvané „Gladno pole“¹⁰ mezi obcemi Bukjovci (dnešní město Mizija) a Krušovica ve stejné oblasti. Ve středověku v těchto místech bývala ves Goljama Laka, kterou během 18. století její obyvatelé opustili a místo zpustlo. Později, v roce 1862, se zde usídlili tatarští kolonisté z Krymu a svou ves nazvali Gladno pole tatarlar. Po rusko-turecké válce (1878) Tataři odešli.¹¹

Právě na tomto místě Češi během podzimu 1900 založili bezejmennou ves, která byla následujícího roku nazvána „Vojvodovo“. O původu tohoto jména existuje několik verzí. Podle jedné je místo pojmenováno po Christo Botevovi, jehož četa zde pobývala. Podle druhé zde nedaleko zemřel Botevův četník Stojan Vojvoda ze Staré Zagory. Podle třetí zde byl zabit neznámý bulharský vojvoda.¹² Tak či onak, název byl přidělen bulharským státem. Důležitější však je, že během roku 1901 byla založena nová obec čítající asi 50 rodin: 21 českých (73 mužů a 47 žen)¹³ a 15 slovenských z plevenských vsí, které brzy zemi opustily.¹⁴ Zanedlouho se k uvedenému počtu připojily další české rodiny, které opustily Sv. Helenu, a osídlování pokračovalo v několika etapách až do roku 1912.¹⁵ Tak se zformovala česká etnodiaspóra v severozápadním Bulharsku. Podle ne úplně věrohodných

¹⁰ Dnes často chybně chápáno jako *hladové pole*. Název však původně pochází od *gladko* – tedy hladké, rovné. Půda je zde velice úrodná a pole rovinná /pozn. překl./.

¹¹ Podle *N. Petkova* Češi zastihli několik obyvatel tzv. *Tatarské vsi*, kteří se vystěhovali do Dobrudže s těži před rokem 1920. Viz AIF, č. 195, s. 34. Pro historii kraje viz též: Nikolov, B.: *Vázrodenoto ime na drevna Mizija*. IX. *Otečestven zov* (Vraca), 1974, 22, 4.

¹² Viz *Nikolov*, B.: AIF, č. 195, s. 20 (informátor: *J. Koprivov*); (informátor: *M. Postalkov*), zápis z ledna 1996; resp. AII, č. 195, s. 25 (informátor: *N. Petkov*); Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 48; resp. AIF, č. 195, s. 2 (informátorka: *Anka Vasileva Stančeva*, po otci *Dvorská*, nar. 1926 ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, pracující v zemědělství).

¹³ Podle jiných údajů byl počet českých rodin okolo šedesáti. Viz AIF, č. 195, s. 32. Tento počet cituje (důvěřuje zjevně *N. Petkovovi*) i Jan Vaculík. Viz Vaculík, J.: ..., c.d., s. 38, je to však velice nepravděpodobné. Viz též: Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 48.

¹⁴ Podle *J. Koprivova* byli vyhnáni Bulhary během Mezispojenecké války od roku 1913. Viz AIF, č. 195, s. 14. Podle *M. Postalkova* však Srbové opustili Vojvodovo na začátku 20. let spolu s paulikiány (zápis z ledna 1996).

¹⁵ Podle *Josifa Dimova Ivanova*, nar. r . 1930 ve Vojvodovu, střední odborné vzdělání, teploelektrik (zápis z ledna 1996).

svědectví pocházejí její členové ze středočeské oblasti (Praha, Čáslav, Kladno, Český Brod), západočeské oblasti (Plzeň, Domažlice, Klatovy) a z Moravy.¹⁶ Státní orgány ve smyslu výše zmíněného zákona¹⁷ zajišťovaly dobré pracovní a životní podmínky – osídlenci byli na 20 let osvobozeni od daní, každá rodina dostala 2 dekary¹⁸ půdy na dvůr a stavební pozemek a až 60 dekarů půdy obdělávatelné, a jiné¹⁹ – není proto divu, že se ves brzy zformovala a rozrostla. Existují doklady o tom, že vesnice byla vybudována podle speciálního plánu polského architekta.²⁰ Pro nás je však důležité, že již na začátku 20. století existovalo osobité vesnické společenství s charakteristickými společenskými rysy. Obec je polyetnická (Bulhaři, Češi, Slováci, Srbové) a polykonfesní (pravoslavní, evangelíci, katolíci). Za zmínku však stojí fakt, že navzdory etnické a konfesní rozmanitosti se tyto skupiny neseparují v oddělených částech obce, a dokonce i architektura je jednotná. Stavení připomínají „nizoučké chatičky pokryté slámou.“²¹

II. Panta rhei aneb o vojvodských migracích

Dá se předpokládat, že takto specifický typ vesnického společenství nebude vzorovou komunitou se zdravými obecními vztahy. Ale přestože obecní struktura od počátku směřuje k jednotě a nikoli k formování vnitroobecních substruktur, jsou následující desetiletí poznamenána silnými migračními vlnami ovlivňujícími početní složení i etnické a konfesní poměry v rámci vojvodovského společenství. Poté, co obec opustili Srbové, odcházejí počátkem 20. let dvacátého století i bulharští paulikiáni,²² kteří se

¹⁶ Podle *J. Koprivova*: „... náš rod je z Valašských Klobouků, to je blízko Koptivnice, kde se dnes vyrábějí Tatry“. Viz AIF, č. 195, s. 14.

¹⁷ Mimořádně: téměř všichni obyvatelé Vojvodova jednomyslně spojovali tento dokument s carem Ferdinandem.

¹⁸ 1 dekar = 10 arů /pozn. překl./.

¹⁹ Podle jiného pramene dostal po 10 dekarech člověk bezplatně (později za velmi nízkou cenu) a po roce 1920 opět bezplatně získání země, která byla obdělávána, do vlastnictví, osvobození od daní po období od jednoho roku do tří let, osvobození od vojenské služby na 7 let, nemajetným byl poskytnut úvěr a bezplatně převezení věcí z ciziny atp. Viz: Vařeka, J.: s. 81.

²⁰ Informátorka: *Jordanka Milanova Postalkova*, nar. 1920 v obci Topli dol, Bosilegradsko, od r. 1921 trvale ve Vojvodovu, vzdělání – VI. třída, pracující v zemědělství (zápis z ledna 1996).

²¹ Informátor: *J. Postalkova, Toško Nedelez Stančev*, nar. 1920 v obci Gorna Lisina, Bosilegradsko, od r. 1922 trvale ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, úředník (zápis z ledna 1996).

²² *Paulikiáni* – původně označení sekty s dualistickým učením ovlivněným manicheismem a vazbou na lidovou verzi markionismu vzniklé na konci 7. století v Arménii, Sýrii a Malé Asii (název sám je snad odkazem k Pavlovi z Tarsu). V průběhu 8. a 9. století byli její stoupenci Byzancí deportováni do oblasti dnešního Bulharska (zejm. na Plovdivsko), kde jejich učení rychle zapustilo kořeny, šířilo se a významně ovlivnilo vznik sekty Bogomilů.

usídlili u stejnověrců v obci Bardarski geran. Jejich místo obsadili přesídlenci ze západních oblastí Bulharska (Bosilegradsko), což je snadno vysvětlitelné s ohledem na konec 1. sv. války. Avšak přistěhovalci přicházeli i z jiných míst bulharského vnitrozemí. Jednalo se asi o 20 rodin. Během roku 1921 přišlo i několik ruských emigrantů. V určitých obdobích zde přebývali němečtí a maďarští duchovní, kteří zde sloužili. Existují rovněž doklady o tom, že do Vojvodova se během 20. až 40. let jednotlivě stěhovaly bulharské rodiny především ze severozápadních oblastí. Z Čechů a Slováků opustilo počátkem 20. let Vojvodovo asi 10 rodin (okolo 40 lidí), jež odešly do Československa, a sice do Miloslavi na Velkém Žitném ostrově (tj. na území Slovenska), některé se však opět vrátily. V roce 1928 odešlo asi 80 lidí do Argentiny a malá část z nich se rovněž vrátila. V roce 1935 přesídlilo 12 rodin (62 lidí) do vesnice Belinci (na Ispersichsku), jejíž obyvatelé během reemigrace koncem 40. let odešli do Československa, do pohraničí.²³

Zmíněná situace se zcela přirozeně odrazila na proměnách počtu a etnického složení obyvatelstva ve Vojvodovu. Zřejmá je tedy trvalá tendence ke zvyšování počtu Čechů ve Vojvodovu nezávisle na různých migračních pohybech. Tento fakt napovídá, že české etnické společenství bylo v letech 1904–1928 již plně zformované, mělo své obecní a společenské struktury, zdravé komunitní vztahy a žilo svůj obecní život. Napovídá rovněž, že skupinové vědomí již mělo konečnou podobu, že komunita samotná sebe pojímala a zvenčí byla chápána právě jako komunita.

III. Reservatis reservandis aneb Strategie zachování etnické identity

Zachovat věci, které mají být zachovány – to by mohlo být mottem snahy o zachování etnické identity české etnodiaspory v severozápadním Bulharsku. Podobná charakteristika je vlastní již zformovanému skupinovému vědomí, vyplývá ze samotné jeho podstaty a není výsledkem přání či vůle. Řečeno jinými slovy: každé společenství existující v cizím etnic-

během 2. poloviny 12. století přijímají Paulikiáni (často pod hrozbou násilí) římský katolicismus. Po porážce *Čiprovského povstání* (1688) bulharských katolíků proti turecké nadvládě odcházejí paulikiáni s ostatními bulharskými katolíky do Valaška a posléze do Banátu, kde zakládají samostatné vesnice. Do Bulharska se někteří vracejí po Osvobození (1878) na základě zákona o osídlování neobydlené půdy z 20. května 1880. Pro svůj odlišný jazyk a folklorní zvláštnosti tvoří výraznou skupinu označovanou pro svůj původ „Banátské Bulhaři“. Sami sebe nazývají Pavlikjany. K této problematice viz též: Rychlík, J.: *Dějiny Bulharska*. Praha 2000, s. 152–158; Kalčev, I., Kukov, N., Mičev, N., Šipkov, M.: *Istorija na selo Bardarski Geran*. Sofia 1987, Glava I., s. 7–23 /pozn. překl./.

²³ Viz AIF, č. 195, s. 33–34 (N. Petkov); Informátor: T. Stančev (zápis z ledna 1996); Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 48.

kém prostředí objektivně prosazuje svoji identitu, opírající se o různé (obvykle etnicky založené) faktory. V našem případě lze tvrdit, že jimi jsou: náboženství, jazyk, škola a folklorní tradice.

Zvláště bych pak zdůraznil roli náboženství jako etnikum diferencující a etnikum zachovávající faktor v existenci vojvodovské etnodiaspory.²⁴ Právě díky specifické religiozitě českého etnického společenství byly přeskočeny některé etapy etnických procesů, které v něm probíhaly, a nedospěly tak do svého přirozeného konce – totální asimilace, ale pouze do stádia adaptace na okolní etnické prostředí. Zejména z tohoto důvodu můžeme toto společenství považovat za etnokonfesní.

Již jsme se zmínili o tom, že v Banátu se Češi odlišovali specifickým vyznáním Svobodných reformovaných evangelíků. Svědectví vypovídají, že toto vyznání zde působilo jako faktor, který etnikum zachovávalo a diferencovalo je vzhledem k místnímu pravoslavnému rumunskému obyvatelstvu.²⁵ Uvedli jsme rovněž, že větší část přistěhovalců byla ze Sv. Heleny. Je zřejmé, že jejich pojetí protestantizmu bylo liberální, protože konfesní pohyby jsou charakteristickým rysem i pro dobu jejich pobytu v Bulharsku. Skupina, která k nám imigrovala, se dostala pod vliv bulharského metodického kazatele a téměř všichni se stali metodisty. Je zřejmé, že existence jinověrců (pravoslavných i katolických Bulharů a Slováků – nazarenů)²⁶ neměla na situaci ve Vojvodově žádný vliv. Paulikiáni se navíc brzy vystěhovali do bulharských katolických vesnic, Slováci nikdy nepostavili kostel (scházeli se ve svých domovech) a pravoslavný kostel byl ve Vojvodovu vybudován až během roku 1950 (tzn. po reemigraci Čechů), a to i přes to, že stavba započala roku 1928. Mezi českými přistěhovalci docházelo k dalšímu štěpení konfesí, ve 20. letech se v obci vytvořila darbistická „jáma“, tato sku-

²⁴ Penčev, V.: *Njakoj problemi...*, c.d., s. 483–485.

²⁵ Viz Heroldová, I.: *Čeští reemigranti z Rumunského Banátu. Český lid*, 1983, 70, č. 4, s. 241; Scheufler, V., Skalníková, V.: *Kultura rumunských Čechů. Český lid*, 1962, č. 4, s. 158.

²⁶ Označení „nazareni“ spojuje značně odlišné křesťanské náboženské skupiny, které poji větší důraz na náboženskou praxi a deklarace vlastního bezprostředního vztahu ke Kristu. Jednou z těchto skupin byla Společnost evangelických křesťanů založená roku 1832 S. H. Fröhlichem. Křtila dospělé po jejich vnitřním obrácení. Další skupinou bylo Nazarenské společenství J. J. Wirze založené 1852, jež kladlo důraz na mystické kněžství udělované přímo z rukou Kristových jako prostředku prvotního zjevení. Obě dvě skupiny přitom vycházely ze specifických tradic halského pietismu a rozšířily se především na území dnešního Německa, Švýcarska a Rakouska. Přibližně v polovině 19. století se směs nazarenských předstev obojího typu dostala do Uher, kde byla částečně reinterpretována zřejmě působením slovenského pietismu. Uherští nazareni byli pronásledováni až do roku 1859, kdy na základě zákona č. XI/III/1859 r. z. dosáhli státního uznání vlastní konfese. Srv. také: Dimitrijevič, V.: *Zašto se u nas nazarenstvo širi i kako bi to mogli sprečiti*. Novi Sad 1898; Rügger, H.: *Die Gemeinschaft Evangelisch Taufgesinnet (Nazarener)*. Zürich 1962 [pozn. Z. R. Nešpor].

pina si dokonce vystavěla vlastní kostel (rozdělení je přesné: „horní“ kostel byl darbistický, „dolní“ metodistický). Na první pohled se tedy zdá, že vesnice byla nábožensky rozdělená, avšak ani toto vše prakticky vůbec neovlivnilo již zavedené etnokonfesní charakteristiky diaspory.

Abychom si konfesní dělení vysvětlili, je nutné učinit malý exkurs do náboženských dějin vojvodovských Čechů. Přívrženci svobodné reformované církve přišli z Banátu s již stanovenými vnitrospolečenskými vztahy poznamenanými zesílenou religiozitou. Na počátku si bohoslužby organizovali sami, pouze kvůli sňatkům přivolávali již zmíněného metodistického duchovního z Plevenu, který je během roku 1902 přivedl k metodistické církvi. Během roku 1906 je do Vojvodova vyslán jako kazatel Slovák M. Roháček, jemuž se za krátký čas podařilo konfesně ovládnout diasporu a stát se jejím vůdcem. Velmi záhy se vesnice stává střediskem setkávání metodistů z celého Bulharska. Idyla však netrvala dlouho. Jak jsme se již zmínili, během 20. let se zformovala skupina tzv. „Božích dětí“ – darbistů. V této souvislosti je zajímavé následující vysvětlení: *„Nejdřív to bylo jedno, ale potom přišel jeden kazatel, Němec – byl z Německé Lužice – nákej Emil Koval... Nejdřív byl evangelík, ale potom se připojil k darbistům a vytvořil tu darbistickou jámu.“*²⁷ Krátce na to – ještě během roku 1925 – darbisté vybudovali svůj kostel a začali žít plnohodnotný náboženský život (jejich kazatel pouze neměl právo je oddávat).²⁸ V tomto případě je důležitější, že – ačkoliv mezi sebou měli konfesní rozdíly – jak metodisté, tak darbisté se vyznačovali specifickým výkladem Evangelia a asketickým způsobem života. A snad proto i samotní věřící byli jen stěží schopni určit rozdíly: *„Neznamená to, že se naše vyznání hodně liší, že my jsme evangelíci a oni jsou darbisté. Ne – kázalo se jedno a to samé ...měli jsme jaksi jednu víru. Vždyť jsme evangelíci. Já jsem byla v horním kostele, a tak jsem nechodila do dolního. Proto nemůžu říct, jaký byl vlastně rozdíl.“*²⁹ Kromě toho se rozdíl projevoval pouze v tom, že *„jeden kostel byl chudší (dolní) a druhý (horní) byl bohatší – pro zámožnější.“*³⁰ Podobně situaci vysvětlovali i Bulhaři: *„Protože tato vyznání dávala možnost svým věřícím přecházet, pokud chtěli, od jedné sekty k druhé, dělali to pravděpodobně jen tak pro zpestření.“*³¹ Podstatné zde je, že nezávisle na specifičnosti

²⁷ Viz AIF, č. 195, s. 16 – 17 (informátor: J. Koprivov).

²⁸ Pro podrobnější informaci viz Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 48; pro informace o religiozitě vojvodovských Čechů viz též Auerhan, J.: *Čechoslováci...*, c.d., s. 94–96, Michalko, J.: *Naši v Bulharsku...*, c.d., s. 244–247.

²⁹ AIF, č. 195, s. 9 (informátorka: Mariana Alexieva Genova, po otci Hrůzová, nar. 1936 ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, pracující v zemědělství).

³⁰ Informátor: J. Dimov (zápis z lečna 1996).

³¹ AIF, č. 195, s. 36 (informátor: N. Petkov).

vyznání se Češi ve Vojvodovu přijímali a byli přijímáni jako jedno oddělené etnokonfesní společenství. Je pro ně typický zákaz alkoholu, návštěvy hospod (dokonce i pěstování vína), zákaz veselic a zábav (dokonce i rodinné a výroční svátky jsou slaveny v tichosti, bez písní a tanců) a zákaz zpěvu folklorních písní (národní písně se zpívají jen ve škole). To všechno bylo považováno za smrtelný hřích, za protivení se „vůli Boží“. V této souvislosti je možné citovat mínění jedné Bulharky: *„Nějakej kazatel jim nalhal, aby si nehráli a neveselili se. To pro ně bylo špatné. V jejich kostele je učili, že když mají Bulhaři večírek, když hraje muzika, že jim nebudou koně žrát. Někdo je uvedl v blud, vnukl jim, že to je hřích. A když přijeli do Čech, zjistili, že Češi tancují, hrají si a že to tam, tedy v Čechách, není tak, jako tady.“*³² Jinými slovy: je zde jedna výrazná kanonizovaná a totální religiozita, která zanechala zřetelnou stopu na životě vojvodovských Čechů. Dodávala mu význam, usměrňovala ho, určovala jeho základní parametry: v sobotu pracovat do oběda, v neděli („zákon!“) – před obědem i po obědě do kostela. Neoddiskutovatelně dodržovat princip „šest dní pracuj, sedmý odpočívej“.³³ Jedinou útechou jsou procházky v parku po bohoslužbě a vítání písněmi (obvykle náboženskými) vlaků na nádraží. Religiozita se v životě společenství odrážela různými způsoby. Vezměme např. rodinně-rodové prostředí. Jak se dá předpokládat, smíšené sňatky byly výjimečné, uzavíraly se jen zřídka a objevovaly se poměrně pozdě (na konci 30. let). Zpravidla se Češky vdávaly za Bulhary. Endogamie byla nepochybně jedním ze základních etnodiferencujících faktorů, a zároveň činitel, který pomáhal uchovat národní vědomí. Důkazem toho, že zde ohromnou roli hrála náboženská příslušnost je fakt, že se endogamie u českých reemigrantů z Vojvodova zachovávala i v jejich nových bydlištích až do minulého desetiletí.³⁴ A nebo uvažme např. místní samosprávu. Je symptomatické, že kostelní výbor přebíral i preventivní vedoucí funkci, takže státních orgánů se skoro nevyužívalo: *„Oni měli tu moc, že mohli uspořádat vztahy nebo dávat manžele znovu dohromady, mohli soudit krádeže a veškeré druhy přečinů, viníci byli nuceni se podvolit rozsudku tohoto místního soudu a oni se podrobovali. Vůbec nejezdili do Orjachova nebo jinam požadovat svá práva soudní cestou. Leda, že by se někdo nikoliv svou vůlí, anebo kvůli nějaké formalitě, která se musí řešit právě tam, před takovým soudem ocitl.“*³⁵ Zjevným důsledkem takové politiky bylo,

³² Informátor: J. Postalkov (zápis z ledna 1996).

³³ Informátor: T. Stančev (zápis z ledna 1996); shodné údaje i od informátorky A. Stančevy a M. Genovy (zápisy z ledna 1996).

³⁴ Viz: Heroldová, I.: *Národopisná problematika...*, c.d., s. 195.

³⁵ AIF, č. 195, s. 38 (informátor J Koprivov a další).

že hádky a spory byly velmi výjimečné. Téměř se nekradlo („*můžeš nechat své nářadí na poli, jít si odpočinout; to nářadí je na svém místě, takhle to bylo vždycky, pokud tady byli oni*“) a nebyla registrována ani jedna jediná vražda.³⁶

Podobných příkladů bychom mohli uvést celou řadu. Nakonec se stává zřejmým, že česká etnodiaspora se formovala a přebývala v našich zemích jako etnokonfesionální společenství a právě náboženství bylo tím faktorem, který formoval a zachovával její identitu. Nikoli však faktorem jediným. V podobných případech se vždy věnuje pozornost zvláštnosti jazyka.

Charakteristickým rysem etnodiaspory je schopnost jejich příslušníků používat dva nebo více jazyků podle konkrétní situace. Jazyk autochtonního etnického společenství zůstává zpravidla jazykem druhým. Stojí za zmínku, že ve společenstvích etnicky heterogenních obcí je bilingvismus vlastní nejen novoosídlencům, pro které jinak není možná komunikace se zbylým místním obyvatelstvem. Na takový dvoustranný bilingvismus značně působí fakt, že slovní zásoba v každodenních situacích nepřevyšuje osm set slov. Jak ukazují terénní materiály z Vojvodova – i prohlášení samotných informátorů – ani zde není v tomto ohledu situace výjimečná.³⁷ Zřejmě brzy po osídlení bulharského území, ve stadiu prvních kontaktů, se vojvodovští Češi naučili bulharsky (zcela pochopitelně) a pro Banát charakteristický bilingvismus (česko-rumunský) rychle ztrácel svou komunikační funkci a vymíral. Přítomnost kompaktní masy slovenských osídlenců (Srbů je příliš málo, než aby působili jazykové komplikace) na druhou stranu neproměňuje tvořící se bilingvistickou strukturu, neboť ohromná část z nich přichází z plevenských vesnic a prakticky jsou již dvojjazyční (bulharsko-slovenští). Vytvoření polylingvní struktury v obci zamezuje rovněž blízkost daných cizích jazyků. Vezmeme-li v úvahu fakt, že vojvodovští Bulhaři mluví i česky, bude nadmíru zřejmé, že uvedený model začíná fungovat i v naší situaci. Důležitější je však v tomto případě spíše etnodiferenčující funkce, která pomáhá zachovávat český jazyk, pro což existují více než dostatečné důkazy. Je zároveň jisté, že reprezentativní funkce bulharštiny postupně omezuje komunikativnost češtiny (zejména za hranicemi vesnice), ale přesto početnost diaspory a společenská funkce vlastního jazyka uvnitř ní utvrzují jeho roli jako faktoru zachování etnické identity. Proto vůbec není náhodné úsilí o otevření české školy, které má kořeny právě v této situaci.

³⁶ Informátor: M. Postalkov (zápis z ledna 1996); též viz AIF, č. 195, s. 86 (informátor: J. Kopřivov a další).

³⁷ Viz AIF, č. 195 a zápisy z roku 1996.

Hned musím říci, že se zde setkáváme s uvědomělou představou o etnické sebeidentifikaci pomocí vyučování vlastního jazyka. Je příznačné, že ještě v Saseku v nesmírně obtížných životních podmínkách Češi učili své děti v zemljance: bez školních lavic, místo tabule dveře, místo slabikáře Bible. Ve Vojvodovu výuka probíhala ve vlastních domech, ale neustávala. Toto úsilí vyvrcholilo po založení Československé republiky angažovaností československého státu vůči krajanům v zahraničí. Od roku 1926 do vesnice začali přijíždět čeští učitelé a během roku 1934 se budoval „Národní dům“, v jehož budově se zakládá samostatná a každodenní česká škola. Nepochybný je její význam při vyučování rodného jazyka českých dětí a při seznamování s národní kulturou. V tomto ohledu funguje škola jako přirozený faktor zachovávání etnické identity bulharských Čechů.

Za zmínku stojí ještě fakt, že v české škole se cílevědomě učí i bulharské děti, třebaže jsou z jiných vesnic. Možná, že v tomto případě jde i o určitou pragmatičnost („*Potom se v Čechách někdo stal lékařem, někdo inženýrem, protože znal jazyk, a také měl oficiální doklad.*“)³⁸ Ať tak či onak, sehrál tento fakt významnou roli v konsolidaci vesnického společenství.

V kontextu faktorů zachovávajících etnickou identitu Čechů ve Vojvodovu je logické, že významnou roli hraje i folklorní tradice. Tato teze sotva musí být dokazována. I v tomto konkrétním případě (terénní výzkumy byly provedeny desetiletí po reemigraci a jejich výsledky nesmíme absolutizovat)³⁹ by se mohlo zdát, že nejdůležitější etnozachovávající funkci má folklorní obřadnost. Výzkumy ukazují normální obřadní kalendář – Mikuláš, Vánoce, Nový rok (Silvestr), Velikonoce, zvěstování Panny Marie atd. Svátky mají své místo v životě obce a není od nich až do konce upouštěno. Široce jsou rozšířeny pracovní obřady – „dožínky“ následující po žních, dračky, loupání kukuřice, zabíjačka atd. Jak se dá očekávat, rodinná obřadnost je zachována ve vysoké míře: závazně se konají příslušné obřady při narození, svatbě a smrti. Zároveň však musíme říci, že obřadní systém vojvodovských Čechů je nadmíru transformovaný. To, co v něm hraje vedoucí úlohu (a zvláště v kalendářní obřadnosti) je opět konfesní. Náboženská symbolika do značné míry utlačuje folklorní, synkretičnost je narušena prolnutím náboženských prvků do všech oblastí. Výsledky těchto transformujících procesů ve folklorní kultuře etnodiaspory jsou zjevně viditelné v hudbě, písních a slovesnosti. Typické jsou v tomto smyslu postřehy Jana Michálka ještě z doby 30. let 20. století: „*Hudbu a národní píseň*

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Informátor: J. Dimov (zápis z ledna 1996). Též: J. a M. Postalkovi (zápis z ledna 1996).

člověk nemůže uslyšet. Svatby se konají tiše a bez hluku a samozřejmě bez vína, naopak svatebčané se baví ve jménu „Ducha Božího“. Náboženské zpěvy jsou u nich však na výši a působí velkým dojmem na každého, kdo se jich zúčastnil.“⁴⁰ Terénní výzkumy tento závěr potvrdily. Z 16 zapsaných písní byli informátoři schopni jen u pěti sdělit jejich původ. A z nich věděli jen o jedné, jakou měla funkci. Je mezi nimi i několik nefolklorních písní a u ostatních se dá předpokládat, že se je učili ve škole. To samé se týká také několika málo zápisů folklorní prózy. Národní dramatické umění je představeno jen tzv. „kašpárky“ – loutkovým divadlem vedeným českými učiteli, a to obyčejně podle dobře známých pohádek s mezinárodní tematikou. To vše by mohlo působit dojmem, že ve Vojvodovu se rozhodně nedá hovořit o lidové tvořivosti. Já si však myslím, že podobná tvrzení jsou přehnaná. Spíše jde opravdu o transformace ve folklorní tradici. V tomto případě je však podstatné, že jako u jiných výše analyzovaných faktorů i tato tradice podporuje úsilí vojvodovských Čechů o zachování etnické identity. V polovině 20. století v severozápadním Bulharsku *de facto* existuje svébytné etnokonfesní obecní společenství se všemi příslušnými charakteristikami.

IV. Cessante causa cessat effectus aneb O reemigraci

Když přestane existovat příčina, není ani následku.... Konec 2. sv. války přináší úplnou změnu v životě české etnodiaspory. Nová společensko politická situace u nás a kampaň za kolektivizaci vesnice, poválečná přestavba Československa a apel státu na reemigraci českých krajanů v zahraničí jsou základními příčinami návratu vojvodovských Čechů do českých zemí.⁴¹ Stojí za poznámku, že během srpna 1945 se tento návrh objevil ve Vojvodovu a hned příštího roku odjíždí speciální delegace do Československa prozkoumat podmínky. V té době (1946–1947) skupina asi 30 slovenských a českých rodin rovněž opouští vesnici a na vlečném člunu po

⁴⁰ Jedná se o informace od J. Koprivova, A. Stančevy, M. Genovy, Kristiny (Roziny) Ivanovy Nedkovy (po otci Koprivové) nar. 1913 ve Vojvodovu bez vzdělání, pracující v zemědělství, Eteky Stojanovy Nedkovy, nar. 1945 ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, pracující v zemědělství, Simeona Stojanova Nedkova nar. 1937 ve Vojvodovu, bez vzdělání, nezaměstnaný (viz AIE č. 195). Těž viz zápisy z terénního výzkumu z ledna 1996 (informátoři: A. Stančeva, M. Genova, J. Dimov, M. Postalkova, Milka Mirimova Cocina nar. 1946 ve Vojvodovu, nyní žijící v Sofii, vzdělání střední, zdravotní sestra, Nadežda Stojanova Vasileva nar. 1932 ve Vojvodovu, vzdělání – VII. třída, pracující v zemědělství, T. Stančev).

⁴¹ Michailko, J.: *Naši v Bulharsku...*, c.d., s. 247. Podobné mistrovství ve zpěvu náboženských písní pozoruje i Iva Heroldová o desetiletí později v Novém Přerově. Viz Heroldová, I.: *Vystěhovalectví...*, c.d., s. 49.

Dunaji přijíždí do Bratislavy. Malá část z nich se usidluje na Trnavsku, ostatní míří na Jižní Moravu. Vše se upravuje podpisem oboustranné dohody, která dává celé věci právní základ a garantuje mechanismy reemigrace. Zde musíme mít na paměti, že tato dohoda je pouhým článkem v řetězu podobných mezinárodních dohod Československého státu, v jejichž důsledku během let 1945–1950 reemigruje více než 200 000 Čechů a Slováků z tehdejšího SSSR, Polska, Rumunska, Rakouska, Francie, Jugoslávie, Bulharska a jiných zemí (mezi kterými je i Čína). Z Bulharska se třemi transporty (první dva probíhaly od konce října 1949, třetí na konci ledna 1950) vysídluje skoro 1000 Čechů a Slováků.⁴² Asi 600 z nich jsou zemědělci, tzn. jsou z Plevenských vesnic, z Vojvodova a obce Belinci. Právě z Vojvodova odjíždí 121 (podle jiných údajů 129) rodin.⁴³ Byly pro ně připraveny nové domovy a pro každou rodinu byl na území jižní Moravy, kde jsou nyní usazeni, vyčleněn jeden hektar půdy k obdělávání, přestože jim v Bulharsku byly uhrazeny movité i nemovité majetky. V okrese Břeclav se jednalo o obce: Nový Přerov (zejména vojvodovčané), Mikulov, Jevišovka, Vlasatice, Drnholec, Dobré Pole, Dolní Dunajovice, Brod nad Dyjí, Valtice, Žabčice, Břeží, Novosedly, Perná, a v okrese Znojmo Hrušovany nad Jevišovkou, Šanov. Malá část reemigrantů se usadila v některých průmyslových oblastech západních Čech – v bývalých okresech Cheb, Karlovy Vary, Mariánské Lázně. Ve Vojvodovu zůstává šest českých rodin.

V. Ad acta aneb o vojvodovském dnešku

Češi (a také ti, kteří mají české kořeny) ve Vojvodovu se už dají počítat na prstech. Stýkají se mezi sebou, shromažďují se v předvečer a povídají si česky. Dokonce se jim podařilo i obnovit metodismus ve vesnici (společně s Bulhary). Organizují schůzky s kazatelem odjinud. Jednou větou řečeno: realizuje se určitý typ společenských vztahů, ale česká obec sama už není. Zůstaly jen vzpomínky. A i ty odcházejí s lidmi. Je zřejmé, že není daleko den, kdy se bude Vojvodovo odlišovat od sousedních vesnic jen zachovanými starými českými domy.

⁴² Existují i další, ale ne tak závažné příčiny. K tomu viz: Vaculík, J.: *Bulharští Češi a jejich reemigrace v letech 1949–1950*, c.d.; Heroldová, I.: *Vystěhovlectví...*, c.d., s. 49; Vasileva, B.: *Preselvaneto*. In: *Čechů v Bělgariji*, s. 130–139; též viz: AH, č. 195, s. 54–58 (záznam o vysídlení Čechů). Údaje o přesídlení podávali též všichni výše uvedení informátoři během terénního výzkumu v roce 1984 a 1996.

⁴³ Heroldová, I.: *Vystěhovlectví...*, c.d., s. 49. Podle B. Vasilevové: *Čechi v Bělgariji...*, c.d., s. 137 byl počet lidí okolo 1400.

VI. Ad exemplum aneb co dali Češi Vojvodovu?

Ačkoliv je české osídlení již minulostí, vtisklo se v tomto regionu do života místních Bulharů. Ani tolik nejde o skutečnost, že zde Češi pobývali půl století, ale spíše o různé projekce jejich pobytu. Za prvé musíme vzít v úvahu, že Češi jako převažující etnické společenství v polyetnické struktuře Vojvodova sledovali nekonfrontační linii mezietnických vzájemných vztahů. Ačkoliv de facto měli řadu důvodů (zejména konfesní podstaty) k hegemonii ve formování vesnického společenství, dávali přednost toleranci, jak je patrné z prohlášení bulharských informátorů „*vždycky jsme s nimi žili velmi dobře, moc jsme si rozuměli, moc jsme si pomáhali.*“⁴⁴ Je samozřejmé, že soužití nebylo vždy jednoznačné. Obzvláště na začátku byla znát určitá distance („*cítili se být v kulturním směru na vyšší úrovni než my, i když jejich vzdělání bylo stejné jako naše*“, „*nejdříve se oddělovali, stranili se nás*“), avšak během reemigrace „*bylo loučení při odjezdu do Čech smutné, velice smutné a i nyní, když starší přijedou, protože to tu milují, stále se vyptávají a mají zde, jak se říká, všude dveře otevřené a jsou vítáni.*“⁴⁵ (Je zajímavé zmínit se v této souvislosti o tom, že Češi navázali trvalé vzájemné vztahy s Bulhary ze sousedních vesnic, když se jednalo o obchod, a z měst, zvláště se sofijskými, neboť se stalo téměř tradicí, že české dívky byly najímány jako služky. Češi a Bulhaři se o svátcích vzájemně zvali na návštěvy a chodili spolu na jarmarky a trhy.)⁴⁶

Česká etnodiaspora „zapustila kořeny“ v bulharské zemi, vykvetla zde a vydala své plody. Reálný je český vklad v bulharském způsobu života v regionu.

Závislost můžeme nalézt v mnoha oblastech. Za prvé se jako axiom přijímá „civilizační úloha“ Čechů při rozvoji místního zemědělství. Téměř „mytologický“ charakter má legenda o předurčení Čechů k osídlení těchto míst: že Češi byli úmyslně přivedeni, aby byli vzorem v zemědělství. Dosud se vypráví o jejich moderních způsobech zemědělské výroby, o moderním zemědělském inventáři a dalším. Podobně se hovoří i o způsobu výroby mléčných výrobků, jejichž kvalitou – právě díky Čechům – jsou obyvatelé Vojvodova dodnes vyhlášení. Je zřejmé, že na počátku 20. sto-

⁴⁴ Zde se odvolávám na oficiální bulharskou dokumentaci. B. Vasilevová určuje počet podaných žádostí na vysídlení na 102, z nichž bylo schváleno 99. Podle ní se pak z obce Belinci vystěhovalo do Československa 24 rodin vojvodovských přesídlenců. Viz Vasileva, B.: *Čechi v Bálgarija...*, c. d., s. 136.

⁴⁵ Viz např. zápisy z ledna 1996 (informátoři: M. Postalkova, T. Stančev).

⁴⁶ Informátoři – M. Postalkova, T. Stančev, J. Dimov, zápisy z ledna 1996.

letí měla přítomnost Čechů nemalý význam pro rozvoj místního vesnického hospodářství.⁴⁷ Za druhé některé rysy vesnické každodennosti, vlastní původně jenom Čechům, se posléze staly obecním rysem, např. vzájemná pomoc: „*Jeden charakteristický rys nám Češi zanechali – vzájemnou pomoc, která byla ve Vojvodovu zákonem. Když umře některému hospodáři kůň, kráva, prase, ba i při požáru, ke kterým občas docházelo, se sešli veřejní činitelé, jmenovali komisi podle ulic, ta shromáždila pomoc, většinou finanční, kterou předali postiženému hospodáři. Tato pomoc nebyla poskytována ze sociálního nebo ekonomického důvodu, jejím cílem bylo, aby se zachovala rovnováha postiženého hospodářství, nezávisle na tom, zda je bohaté či chudé...Pomoc se také poskytovala při stavbě domů, hospodářských staveb a plotů, obzvláště potom mladým rodinám. Pomoc spočívala v odvedené práci při stavbě nebo při převážení materiálu. Samozřejmě, že rodiny nezůstávaly dlužné a byly vždy připraveny pomoc opětovat.*“⁴⁸ Za třetí je v kontextu českých zásluh třeba zmínit se o pořádku a organizaci vojvodovských Čechů. Již jsme uvedli, že zde nebyla kriminalita, sváry, skandály se udály jen zřídka a ke rvačkám téměř nedocházelo. Když si uvědomíme, že Češi nepili a nekouřili, je jasné, proč byli pojmáni ve vesnickém společenství jako příklad. Toto se vztahuje také na čistotu vesnického prostoru. Stavení byla vždy čistá a uklizená, každé jaro se bílila vápnem uvnitř i zvenčí. Ulice se neustále udržovaly, vysazovaly se a pěstovaly akáty. Každou sobotu se povinně zametala celá vesnice. Dokonce i osetá pole byla vždy čistá a odplevelená – bylo to něco, čím se Vojvodovo odlišovalo od okolních vesnic. Samotní lidé byli vždy dobře oblečení (zejména ženy jsou „jako motýli“), neparádění a nažehlení...⁴⁹ To mělo bezesporu svůj vliv i na ostatní místní obyvatele. Vysvětluje to také skutečnost, že v meziválečném období se vesnice proslavila jako jedna z nejmýstavnějších v Bulharsku, což je rovněž důvodem, proč je často citován výrok tehdejšího bulharského ministra, který řekl, že by byl moc šťastný, kdyby Bulharsko mělo alespoň deset takových vesnic jako je Vojvodovo.⁵⁰

Tempus edax rerum...

(z bulharštiny přeložili Marek Jakoubek a Tomáš Hirt)

⁴⁷ Viz např.: AIF, Č. 195 (Informátoři: N. Petkov, J. Koprivov).

⁴⁸ V prvním i druhém případě byla informace zodpovězena během mého výzkumu v obci.

⁴⁹ AIF, č. 195, s. 41–42 (N. Petkov).

⁵⁰ Např. informátoři: T. Stančev, J. Postalkova, zápis z ledna 1996.

TEMPUS EDAX RERUM or the future and past of Vojvodovo Czechs
Vladimír Penčev

The study examines the history of a complex search for a new home, underwent in the 1890s by a group of Banat Czechs from the locality Svatá Helena in order to maintain the integrity of its religious community. These "Free reformed Protestants," who adopted a severe, ascetic way of life, settled in the village of Vojvodovo (Orjachovicko) at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries.

It gives an account of subsequent migration movements which came about in the 1920s and 1930s as well as re-settlement waves to Czechoslovakia after 1946, which actually closed the history of the Czech Vojvodovo.

Serious attention is devoted to the description of social organisation and way of life of the Vojvodovo Czechs from 1900 to 1945, which were developed under the influence of a singular, voluntary religious code, transmitted through exchange of generations.